

מראי מקומות - בבא מציעא ק"א

טרח כלום, ולכן אינו משלם לו אלא דמי הנטיעות בלבד.

(ה) **משום דא"ל אי אנא נטעי, הוה קטיני, וזרענא תחותיהו סילקא וירקא- הק' בשו"ת מנחת שלמה (א', ס"ט, ז', ד"ה ונראה באמת), א"כ לכאור' עיקר טענת בעל הקרקע הוא מה שהוא הפסיד פירות אחרות ע"י נטיעת האילנות, אבל במתני' אי' דטען ארצי גדלה, אבל לכאור' באמת ארצו לא גדלה, רק דהפסיד ע"י הא דגוש של חבירו גדלם בתוך שדהו. ולכן פי' דבאמת מכח הגוש שנעקרו עמו, לא הי' יכול לגדל פירות (והביא כן מהרשב"א, וכמו שהבאנו לעיל מהני'), רק הי' יכול לחיות מכח הגוש, ולכן לית בה דין ערלה. דאם מכח הגוש לבד הי' יכול לגדל פירות, א"כ באמת הי' הכל לבעל הזיתים, ומה דטען בעל הקרקע דמפסיד זריעת סלקא וירקא, יהי' הבעל הזיתים צריך לשלם לו הפסדו, אבל לא יהי' שותף בפירות גופייהו. אבל כיון דלא הי' הגוש יכול לגדל הפירות, א"כ בעצם יכול בעל הקרקע לטעון דארצי גדלה. אולם, כיון דעיקר היניקה בא מכח הגוש הקודם, א"כ אף שהקרקע מחזקת היניקה, הר"ז בתורת נהנה מקרקע של חבירו, דבעל הזיתים נהנה דהקרקע מסייע לגושו לעשות פירות. ואם אין בעל הקרקע חסר כלום, א"כ אינו צריך לשלם בשביל הנאתו. אבל כיון שבעל הקרקע באמת מפסיד קצת כמה שאינו יכול לזרוע, א"כ שוב מגלגלין כל ההנאה על בעל הזיתים, וממילא אנו רואים ששניהם עושים הפירות, דעכשיו נחשבים שותפים בעשיית הפירות.**

(ו) **תנא, אמר הלה זיתי אני נוטל, אין שומעין לו, מ"ט... משום ישוב א"י- כ' הנמוקי יוסף (נח. בדפיו) דזהו דוקא לאחר שהשרישו בקרקע. עוד כ' דמסתבר דאפי' הי' רוצה ליטול זיתיו כדי לנטען במקו"א (בא"י), אין שומעין לו, שהרי ממקום שעוקרין יש בו לחוש משום ישוב א"י.**

(א) **לא שנו אלא שנעקרו בגושיהן ולאחר שלש- כ' תוס' דמה שנקט הגמ' שנעקרו בגושיהן הוא משום דיני ערלה, דאם לא נעקרו בגושיהן, בלא"ה הוי ערלה (משום דחשיב נטיעה חדשה), ואסורים הפירות באכילה. אולם ע' בהגהות הגר"א שהביא מהרמב"ם דכ' דמה דנקט שנעקרו בגושיהן, היינו משום דבלא"ה יהי' הכל לבעל הקרקע. וכ"כ השטמ"ק בשם הראב"ד, וביאר דגם בנוגע לאחר ג' צריך להיות שנעקרו בגושיהן, דלא יכול הבעל הזיתים לומר זיתי גדלו אא"כ היו יכולים לחיות בלא שדה חבירו, ורק דבעל הקרקע יכול לומר דזיתיך בטלו שדה שלי, אבל אם אין הזיתים של בעל הזיתים יכולים לחיות בלא הקרקע, אז ודאי אין לבעל הזיתים שום טענה [וצ"ע למה]. אבל דברי הרמב"ם קשים, שכ' דאם לא נעקרו בגושיהן, הכל לבעל הקרקע "מיד". ומה מיד שייך, הרי דיניהם להיות ערלה כיון שלא נעקרו בגושיהן. וכ' המגיד משנה דנפק"מ לעינן נטילת העצים מיד.**

(ב) **שנעקרו בגושיהן- ק', דאם יכולים לחיות בפנ"ע, א"כ מהו טענת בעל הקרקע, הרי לכאור' הכל משל בעל הזיתים הוא. וכ' הנמוקי יוסף (נו: בדפיו) "ובעל הקרקע נמי יקח חלקו, משום דמקיים להו בקרקע שלו ומפסיד מלזרוע באותו מקום... ועוד, שאם לא מחמת קרקעו של זה, לא הי' מגדל פירות בגושין לבד".**

(ג) **דא"ל, אי את נטעת בתוך שלש, מי הוה אכלת- הק' הריטב"א, סכ"ס למה יכחישו קרקע שלו בחנם, ותי' דא"י בחנם, שהרי עתיד לחלוק בפירות לאחר שלש, שהרי אין בעל האילנות יכול לעוקרן.**

(ד) **אבל לאחר שלש, הכל לבעל הקרקע, וכו'- הק' השטמ"ק בשם הראב"ד, למה אינו צריך לשלם לו משום יורד, הרי שדה זו עשוי' היא ליטע ונטעו, וא"כ לכאור' יהי' צריך לשלם לו כמו כל שתלא. ותי' דמה דמשלם לו בדרך כלל הוא רק משום הטירחא, אבל כאן לא**

(א) **להודיע קתני- פרש"י**, דאם כלו ימי השכירות בימות הגשמים, אינו יכול להוציאו וכו' א"כ הודיעו וכו'. וכ' **הריטב"א** דלכאור' משמע מדברי רש"י דאפי' אם קבע לו זמן לשכירותו, אינו יכול להוציאו א"כ נותן לו זמן שלשים יום קודם ימות הגשמים, ושלשים יום בימות החמה. וכ' הריטב"א דזה אינו, דכל היכא דקבע לו זמנו מעיקרא, הרי הוא יודע מתי זמנו נגמר, וא"כ שוב אי"צ עוד להודיעו [ובאמת תלוי בגירסת הגמ', דבגמ' דידן גרסי' המשכיר לחבירו "סתם", אבל לכאור' רש"י לא גרס כן].

(ב) **וכשם שמשכיר צריך להודיע, כך שוכר צריך להודיע- ע' בנמוקי יוסף** (נח: בדפיו, ד"ה כך) דכ' דאם לא הודיעו חייב ליתן שכרו מן החג ועד הפסח, ומבואר מדבריו דגם לגבי שוכר שייך דין זה דצריך להודיע כל ימות הגשמים [ובאמת צ"ע הסברא בזה, הרי כל הסברא דימות הגשמים שאני הוא משום דקשה למצוא מקום לדור בימות הגשמים, וזה לכאור' שייך רק לגבי המשכיר. ואולי כיון דק' למצוא מקום דירה אז, א"כ גם אנשים אינם עוזבים דירותיהם בימות הגשמים, וממילא גם ק' למצוא שוכרים, רצ"ע]. **אולם ע' במאירי** (ד"ה כשם) שכ' דבשוכר אין חילוק בין ימות החמה לימות הגשמים, לעולם צריך ל' ימים לעיר וי"ב חודש לכרך (וע"ש שביאר מה שייך החילוק בין עיר לכרך לגבי שוכר).

(ג) **זבני' או אורת' וכו', א"ל לא עדיפת מגברא דאתית מיני- הק' הריטב"א**, פשיטא, ותי' או דאה"נ, דזה נכלל במה דהגמ' אמר לעיל פשיטא, או דלמא דבא לחדש דאפי' אם מכרו למזונותיו דין הוא כאילו אורת' או יבבי', וזהו מח' בירושלמי.

(ד) **ההוא גברא דזבן ארבא דחמרא, וכו'- כ' השטמ"ק בשם הראב"ד** דמה שהגמ' מייתי ההוא מעשה כאן, היינו משום דהיא איתתא אפיקתי' בלא שום הודעה. ואע"ג דקיי"ל דבעיר צריך הודעה ל' יום ובכרך י"ב חודש, ושואל כשוכר דמי, או דלמא הבעל לא גרע משוכר, שאני הכא דכיון שלא כדין עבד וברמאות, כאשר עשה כן יעשה לו. וע"ע בנ"י (נט. בדפיו) דכ' דאם השכירה לו קודם קידושין, לא תהי' יכולה לעשות כן [דהיינו, לכאור' אפי' אם עשה לה עוולה, מ"מ הרי אי"ז מקושר כלל להשאלה].

(ט) **המשכיר בית לחבירו, המשכיר חייב בדלת, וכו'- כ' המאירי** דהיינו שלא ראה השוכר את

(ז) **אלא הא דתניא, ר"י אומר המקבל שדה אבותיו ממציק וכו'- יש לעי', מהו החילוק בין אם הוא מציק או לא. וכ' הריטב"א** דכיון דהגוי הי' אנס הקרקע, הרי קרקע אינה נגזלת, וא"כ אין הקרקע של הגוי כלל אלא של הישראל, ופשוט דבכה"ג אין לו קנין להפקיעה מיד מעשר, שהרי אין לו בה קנין כלל.

(ח) **אלא לעולם יש קנין לנכרי בא"י להפקיע מיד מעשר ומקבל לאו כחוכר דמי, וכו'- פרש"י**, לעולם יש קנין, וא"נ אין קנין, מקבל לאו כחוכר דמי, ואין מוטל עליו לפטור חלקו של נכרי, דלא פורע חובתו הוא, שברשות הנכרי גדל. והק' **הרמב"ן**, הא אפי' אם יש קנין לנכרי, הרי במציק אין קנין, שהרי קרקע אינה נגזלת, וכנ"ל, ואם אמרי' דמקבל כחוכר דמי, כל מקבל ממנו חייב מן הדין, וא"כ אין אמרי' על צד זה דחייב משום קנסא. וכ' דאולי כוונת רש"י לומר דלעולם בין אם יש קנין או אין קנין, דהיינו דאין לפשוט מכאן אם יש קנין או אין קנין, ומתני' היינו טעמא משום דמקבל לאו כחוכר דמי, הלכך חלק גוי פטור מן הדין, רק דבשדה אבותיו ממש קנסא הוא דקנסוהו רבנן.

(ט) **כאן בשדה העשוי ליטע- ע' ברמב"ן בב"ב** (מלחמת, ב: בדפיו) שנקט דהדין דהיכא דיורד לשדה חבירו בשדה העשוי ליטע דשמין לו וידו על העליונה, היינו מדין זה נהנה וזה חסר, דכיון דבעל השדה נהנה, והיורד חסר, צריך לשלם להיורד דמי הנאתו. אולם ע' **בריטב"א** כאן שכ' "דכיון דשדה העשוי ליטע וידעו הבעלים ושתקו, ודאי ניחא להו במאי דעבד, וכאילו ירד מדעתם דמי".

(י) **א"ל לא בעינא- ע' ברמב"ן** שהביא ראי' מכאן דאע"פ דאם בעל הקרקע אומר לבעל העצים ליטול עציו, שומעין לו, בין בבית ובין בשדה, דאין חוששין לא לכחשא דארעא ולא ליישוב א"י, דכשם שאם בא לקוץ אין ממחין בידו, כן שומעין לו בכולן (וע"ע ברי"ף [נח: בדפיו] לענין זה בחורבה).

מדאורייתא, וכמו שדייק **המנ"ח** (תכ"ג, ב') בדעת החינוך. אולם ע' בתוס הרא"ש כאן דהוכיח ממנחות דחובת השוכר אינו אלא מדרבנן, אבל מה"ת רק בית שלו חייב במזוזה. וביאר דכוונת הגמ' במנחות הוא דכיון דמצינו דמזוזה חובת הדר היא, ומי שיש לו כמה בתים אבל אינו דר בהם פטור ממזוזה (וזהו מן התורה מדרשה דדרך ביאתך, אבל ודאי מי שאינו בעל הבית אינו חייב מן התורה, אף אם דר שם), לכן זה השוכר אם ירצה יעשה מזוזה [ולשונו "אם ירצה" לכאו' ק', הרי חוב גמור מדרבנן הוא, וצ"ע].

הבית קודם ששכרו, ולא התנה עמו האיך יתקנהו אלא ששכר סתם, ומבואר מדבריו דאם ראה השוכר מקודם, וידע שלא הי' שם דלת, הרי סבר וקיבל. אולם כ' הריטב"א (ד"ה ולפתוח), "ואע"ג דבשעת שכירות נכנס שם שוכר וראה שלא היו שם דברים אלו, לא אמרי' ראה וניפייס, דכיון דלדירה אמר לי', ולא חזיא לדירה אלא בדברים אלו, הרי הוא כאילו התנה בפירושו".

עוד נח' הריטב"א והמאירי במהו הדין אם נשברו דברים אלו במשך השכירות, שי' הריטב"א (ד"ה גמ' המשכיר) הוא דאם משכיר לו בית זה או בית פלוני, אינו צריך להעמיד לו אלא בתחלת השכירות, אבל אם נפלה אזדא לי', משא"כ אם השכיר לו בית סתם צריך להעמיד לו כן כל זמן השכירות. אבל המאירי כ' דלעולם דברים אלו הם באחריות המשכיר, וכ' דאם השוכר תקנם מעצמו יכול לנכות משכרו, ואינו מחלק באיזה מין שכירות הוא זה. **וע"ע ברמב"ם** (שכירות ו', א')

שכ' דכל דינים אלו הם רק היכא שאין מנהג המדינה, דבמקום שיש מנהג הכל הולך אחר

המנהג [וכנראה דהגדר הוא דחז"ל תקנו מה לעשות במקום שאין מנהג, או משום שאמרו שזהו דעת סתם בני"א, או דאמרו דזהו הרבר נכון ושוה לשניהם].

(טז) ושוכר חייב... לעשות לו מעקה - ע' במנחת

חינוך (תקמ"ו, א') דכ' להסתפק, אם מה שהשוכר חייב הוא מן התורה, א"כ נמצא דפקע המצוה מהמשכיר לגמרי. אבל אם כל חיובו הוא רק מדרבנן, א"כ נמצא דמדאורייתא המצוה הוא עדיין על המשכיר. ועל צד זה, יש להסתפק בגדר הדבר, האם הפקיעו חז"ל מצות מעקה מהמשכיר, ועכשיו, אפי' אם ירצה לעשות המעקה, אי"ז המצוה שלו אלא של השוכר, ודין שלו הוא לקיים המצוה. או דלמא, לא הפקיעו חז"ל מצות המשכיר, אלא דהטיל מצוה ג"כ על השוכר, וא"כ, אם המשכיר אינו רוצה לקיים מצותו, עדיין מוטל על השוכר לעשותו, אבל אם המשכיר רוצה לקיים המצוה, שפיר עליו לקיימו, ועיקר המצוה מוטלת עליו.

(יז) מזוזה חובת הדר היא - פרש"י, דדרשי'

במנחות ביתך, דרך ביאתך, למי שנכנס ויוצא לה, זה הדר בה. ולכאו' משמע קצת מדברי רש"י דס"ל דחובת השוכר במזוזה הוא